

This is an essay written for a Dutch course on the philosophical aspects of Information Studies. In it, I apply a research technique from pragmatic sociology to the controversy about personal data. If you are interested in a (summarized) English translation, please let me know.

June 12th, 2012

Alex Olieman

DE CONTROVERSE OVER PERSONAL DATA

INLEIDING

In 1984, toen mijn vader zijn eerste PC aanschafte, heeft de verkoper ongetwijfeld zijn naam, adres en contactgegevens in het klantenbestand van de kleine speciaalzaak opgenomen. Dit lijkt me tenminste het minimum voor het servicecontact dat daarna nog jaren heeft plaatsgevonden. De situatie is intussen radicaal veranderd. Toen ik een paar dagen geleden overwoog om een nieuwe harde schijf te kopen en vluchtig door het aanbod van Bol.com heenklikte, zijn er al meer gegevens over mijn interacties met de website opgeslagen, dan er in die paar minuten door een verkoper genoteerd hadden kunnen worden.

Sinds mijn geboortjaar is het door technische ontwikkelingen veel goedkoper geworden voor organisaties om gegevens over de personen waar zij mee te maken hebben op te slaan. Het gemak waarmee interacties die toch al steeds vaker via het internet plaatsvinden als gegevens kunnen worden opgeslagen, speelt hier een grote rol in. Bedrijven hebben hiermee een nieuwe manier om hun klanten te leren kennen en om hen verpersoonlijkte diensten aan te kunnen bieden.

Ik denk echter dat we de toename in de opslag en het gebruik van persoonlijke gegevens niet kunnen duiden als slechts een geavanceerdere vorm van klantenbestand. Het is een ontwikkeling waarvan we de concrete gevolgen niet kunnen overzien en waar vele hoofden zich nog over zullen moeten buigen. Om een nuttige discussie te blijven voeren, moeten we echter breder kijken dan de huidige wettelijke definitie van *persoonsgegevens*: "*elk gegeven betreffende een geïdentificeerde of identificeerbare natuurlijke persoon*" (Wbp, Staatsblad, 2000, art. 1). Dit impliceert namelijk dat gegevens de-identificeerbaar zijn, en dus van de wettelijk beschermde persoonsgegevens tot simpelweg gegevens gemaakt kunnen worden. Door persoonsgegevens te anonimiseren wordt het bijvoorbeeld mogelijk om ze intern te gebruiken zonder het doel daarvan kenbaar te hoeven maken, om ze aan een derde partij te verkopen of om ze publiek toegankelijk te maken. In de praktijk blijkt het echter nog vaak mogelijk om deze gegevens te her-identificeren met de betreffende persoon (Narayanan & Schmatikov, 2010).

De identificeerbaarheid van gegevens is een omstrede begrip, en is daarom niet geschikt als criterium voor persoonlijke gegevens. Liever hanteer ik de volgende definitie: 'Gegevens die gemaakt zijn door en over natuurlijke personen. Dit omvat gegevens die zij vrijwillig hebben afgegeven (bijvoorbeeld door het invullen van een formulier), gegevens die over hen vastgelegd worden (bijvoorbeeld locatiegegevens afkomstig van een mobiele telefoon) en gegevens die afgeleid zijn van bestaande gegevens (bijvoorbeeld een

kredietwaardigheidsscore)' (vrij naar World Economic Forum, 2011). Gegevens die aan deze definitie voldoen, zal ik voortaan Personal Data noemen.

WAT STAAT ER OP HET SPEL?

Met een drietal voorbeelden hoop ik duidelijk te maken waarom het nodig is om het over Personal Data te hebben.

Allereerst een zeer gewaagd onderzoeksproject dat bijzonder relevant is voor alle inwoners van de EU. Het door de EU gefinancierde FuturICT project doet er namelijk op om onzekerheid op de financiële markten, het verspreiden van epidemieën, en onderbrekingen in energie, voedsel en watervoorzieningen aan te pakken. Dit willen ze bereiken door met een "Planetary Nervous System" een ongekende hoeveelheid data te verzamelen, die vervolgens in een "Living Earth Simulator" geladen kan worden om te leren hoe er bij de genoemde problemen het beste ingegrepen kan worden (FuturICT, 2012). Een groot deel van de data die hier nodig voor zijn, zal bestaan uit het geobserveerde gedrag van miljoenen mensen, dat vooral via hun smartphone verzameld zal worden (Pentland, 2011). De nuchtere lezer heeft misschien moeite om dit serieus te nemen, dus laat ik er bij zeggen dat FuturICT al 170 miljoen euro beschikbaar heeft voor een pilot project, en kans maakt op een totaal budget van een miljard euro (ERCIM, 2011).

Prof. Alex Pentland, die ook nauw betrokken is bij het FuturICT project, werkt al jaren aan dit zogenaamde *reality mining* (Pentland, 2011). Het plan van het FuturICT Consortium is van ongekende schaal, maar reality mining vindt al een aantal jaar plaats. Een sprekend voorbeeld van de onbedoelde gevolgen die dit kan opleveren komt uit het New York Times Magazine (Duhigg, 2012), uit het artikel "*How Companies Learn Your Secrets*". In dit artikel wordt beschreven hoe de Amerikaanse warenhuisketen Target erg nauwkeurig kan voorspellen of hun vrouwelijke klanten zwanger zijn en zo ja, in welke week de bevalling plaats zal vinden. Op basis van deze voorspellingen krijgen de zwangere klanten kort voor hun bevalling persoonlijke aanbiedingen voor producten die ze wellicht nodig zullen hebben. Voor een ongelukkige Target manager leverde zo'n reclamefolder een confrontatie op met een woedende vader. Zijn dochter was namelijk pas 16 jaar oud, en 'hoe durfde Target toch zulke suggestieve aanbiedingen aan haar persoonlijk te richten!' Er was echter geen sprake van een fout met het systeem van de warenhuisketen. De vader heeft een week later de manager opgebeld om zich te verontschuldigen omdat zijn dochter toch zwanger bleek te zijn. Het artikel gaat hier niet verder op in, maar ik neem aan dat de dame in kwestie dit voorval als een enorme inbreuk op haar privacy heeft ervaren.

Als laatste voorbeeld neem ik een uitspraak van Meglena Kuneva, de EU Commissaris van Consumentenzaken. Zij introduceert de volgende metafoor: "*Personal data is the new oil of the internet and the new currency of the digital world.*" (als geciteerd in Pentland, 2011). De keuze om Personal Data met olie te vergelijken is hier interessant. Kuneva lijkt hiermee te impliceren dat Personal Data de nieuwe ruwe grondstof zal zijn waar onze samenleving 'op draait', maar ook dat het erg goed verhandelbaar zal zijn omdat iedereen er uiteindelijk behoefte aan heeft.

De verdere ontwikkeling van systemen die enorme hoeveelheden persoonlijke gegevens verzamelen en verwerken lijkt onvermijdelijk, maar het is me hierbij

niet geheel duidelijk voor welke valkuilen we moeten oppassen. Hoe nu verder met Personal Data? Dat blijkt een ingewikkeld en veelzijdig vraagstuk te zijn.

WAT IS DE ROL VAN INFORMATIEKUNDE IN DEZE ONTWIKKELING?

Informatiekundigen hebben als systeemanalysten en -ontwerpers een centrale rol in de toekomstige omgang met Personal Data. Ik noem de rol centraal omdat het verder gaat dan een plicht om aan wetgeving te voldoen, of de verantwoordelijkheid om deel te nemen aan een maatschappelijk debat over privacy. Als systeemontwerpers hebben we een kans om iets te verbeteren, maar daarvoor zullen we moeten weten (of beslissen) wat goed is (Churchman, 1974). Om iets te kunnen verbeteren, zullen we onszelf en elkaar *ethische* vragen moeten stellen. Tijdens het ontwerpen worden er beslissingen genomen die als een 'morele lading' in een technisch artefact belichaamd worden (Verbeek, 2011). Het morele karakter van ontwerpbeslissingen kan genegeerd worden, maar dat zal geen neutrale systemen opleveren. Er is dan simpelweg iets gemaakt met een onbekende morele lading, waarvan de goede en slechte uitkomsten gaandeweg duidelijk zullen worden. Ik stel voor dat we de toekomst niet aan dergelijke willekeur overlaten.

Als informatiekundige maak je morele en politieke beslissingen over Personal Data. Ook al maak je de beslissing om de schijnbare norm te volgen of je simpelweg aan de wetgeving te houden, je draagt altijd bij aan een proces van technische insluiting (mijn vertaling van *lock-in*). Jaron Lanier legt dit idee uit aan de hand van een duidelijk voorbeeld over MIDI (Lanier, 2010, pp. 9-14). Voordat deze standaard voor muzikale notatie werd bedacht, was een *noot* een concept dat prima werkte om een muziekstuk te representeren, ook al hanteerde niet iedereen dezelfde, precieze definitie ervan. Toen MIDI gespecificeerd werd, is er echter technisch vastgelegd hoe een noot precies gerepresenteerd dient te worden. MIDI is niet het enige idee over hoe je een noot kan representeren, maar omdat het als standaard gehanteerd wordt, is het tegenwoordig het dominante idee dat bijna niet meer veranderd kan worden.

De hypertext pionier Ted Nelson stelt in zijn alternatieve computergeschiedenis (Nelson, 2009) dat technische insluiting erg bepalend is geweest voor de huidige manier waarop wij computers gebruiken. Zijn computergeschiedenis begint bij het concept *hiërarchie*, dat al uit de oudheid stamt. Volgens hem is er (met name bij softwareontwikkeling) een grote neiging om gegevens te behandelen als 'iets dat je hiërarchisch kunt ordenen'. Dit levert bijvoorbeeld een hiërarchische bestandsstructuur, hiërarchische menustructuren, object-georiënteerd programmeren en hiërarchische hypertext op. We kunnen ons (in principe) echter ook niet-hiërarchische datastructuren voorstellen. Nelson lijkt hier geen moeite mee te hebben, maar de hiërarchische conventies zijn voor veel anderen zo vanzelfsprekend geworden dat er lastig van af te stappen valt. Technische insluiting ontnemt ons zo de mogelijkheid om andere, betere conventies voor te stellen nadat er eenmaal een *de facto* standaard is.

Op het gebied van Personal Data stelt Lanier (2010, pp. 13) dat de conventies van op het web anoniem blijven of je achter een pseudoniem verschuilen op dit moment technisch ingesloten worden. Gezien bovengenoemde voorbeelden van wat er aan de hand is rondom Personal Data denk ik echter dat er nog veel meer standaarden vorm zullen krijgen. Daarover is nu een controverse gaande en daar

moeten we actief aan deelnemen. Later zijn de conventies die nu ontstaan niet meer makkelijk te veranderen.

EEN BENADERING VANUIT DE PRAGMATISCHE SOCIOLOGIE

Er is een controverse gaande over de ethische aspecten van Personal Data. Door het proces van technische insluiting, is het erg van belang dat we niet te snel genoeg nemen met de standaarden die ongetwijfeld zullen ontstaan. Als de controverse ophoudt te bestaan, zullen we na verloop van tijd merken dat de conventies die we 'goed genoeg voor nu' vonden, onze vrijheid om andere oplossingen te zoeken ingeperkt hebben. Hierbij is geen duidelijk debat met twee kampen, zoals Verbeek (2011) in de techniekfilosofie opmerkt tussen de transhumanisten en de bioconservatieven. Er is wel een verschil in aanmoediging of terughoudendheid ten opzichte van de technische mogelijkheden, maar de discussie valt hier niet toe te reduceren.

Toch is er de behoefte om de ethische discussie over Personal Data te ordenen. Als theoretisch instrumentarium gebruik ik hiervoor de pragmatische sociologie, die het handelen van en betekenisgeving door actoren op de voorgrond stelt (Silber, 2003). Macro-culturele structuren worden hierin wel erkend, maar worden als structurerend en niet determinerend gezien ten opzichte van individuele handelingen. Waar de kritische sociologie een bijzonder vermogen om kritisch te reflecteren toekent aan wetenschappers en andere experts, wordt er in de pragmatische sociologie vastgesteld dat alle actoren het vermogen hebben om kritiek te leveren op een situatie (Jagd, 2011).

Pragmatische sociologie gaat dus in tegen de traditionele opvatting dat experts met hun gespecialiseerde kennis een rationele oplossing voor een controverse kunnen vinden (Verschoor, 2009). Ook in deze opvatting hebben leken wel een mening, maar omdat ze minder verstand de zaak in kwestie hebben, behoeven ze eigenlijk een opleiding van de experts om mee te kunnen praten (ibid.). Dit argument beroept zich op de objectiviteit en waardevrijheid van een discipline, en wordt gebruikt om de controverse in te perken tot wat er in het 'objectieve jargon' van de discipline uit te drukken valt. Hier wil ik niet in mee gaan. Ik ben het met Bruno Latour eens wanneer hij stelt dat mensen geen experts nodig hebben om namens hen ethiek te bedrijven (als geciteerd in ibid., pp. 145).

Boltanski en Thévenot (1999) hebben een model opgesteld waarmee de stellingen die actoren innemen ten opzichte van een situatie geassocieerd kunnen worden als behorende bij een *rechtvaardigingsregime*. Het model onderscheidt zes verschillende regimes, die onafhankelijke opvattingen hanteren van wat "een gedeeld goed" inhoudt (ibid.). Morele keuzes worden in deze theorie niet gemaakt door een volledig autonoom individu, of bepaald door bestaande normen, maar gevormd door personen die objecten gebruiken om de werkelijkheid te testen en zo tot overeenkomst te komen (ibid.). Dit is overeenkomstig met de opvatting van Latour dat de werkelijkheid alleen begrepen kan worden als een verweving van mensen en niet-mensen (Verbeek, 2011). Personen hebben dus de vrijheid om te kiezen met welke objecten ze tot een keuze willen komen, of met andere woorden: de mogelijkheid om van rechtvaardigingsregime te wisselen.

De theorie van rechtvaardigingsregimes is breed inzetbaar en is bijvoorbeeld toegepast op conflicten binnen New Yorkse internetbedrijven (Girard & Stark, 2003), op de Europese controverse rondom de verzorgingsstaat (Borghi, 2011), op het vakgebied accounting (Annisette & Richardson, 2011), op immigratievraagstukken (Diken, 2002) en op besluitvormingsprocessen binnen organisaties (Jagd, 2011). Hierbij worden soms minder en soms meer dan de zes originele regimes aangetroffen in de documenten en interviews die geanalyseerd zijn.

In dit betoog zal ik beknopt toelichten hoe verschillende rechtvaardigingsregimes gevonden kunnen worden in discussies over Personal Data. Hierbij geef ik voorbeelden van argumenten die gevonden zijn in wetenschappelijke literatuur, maar in principe biedt iedere vorm van publieke discussie geschikt bronmateriaal. Gezien het onderwerp zal ik er rekening mee houden dat het concept informatie voor ieder regime een andere betekenis heeft (Ekebia, 2009). Als leidraad maak ik gebruik van het werk van Gerard Verschoor (2009) waarin hij een controverse rondom het genetisch manipuleren van maïs beschouwt.

RECHTVAARDIGINGSREGIMES IN DE CONTROVERSE OVER PERSONAL DATA

Zoals eerder gezegd bevatten discussies over Personal Data morele vraagstukken en het is niet aan experts om hier sluitende antwoorden op te vinden. Gezien de omvang van wat er op het spel staat lijkt het me erg onwaarschijnlijk dat iemand hier de rol van onbetrokken, neutrale commentator zou kunnen spelen. In de literatuur die ik wil aanvoeren valt het dan ook op dat feiten en waarden niet altijd van elkaar te onderscheiden zijn (Verschoor, 2009). Daarom ben ik op zoek gegaan naar de instrumentele manipulatie van argumenten (soms in een objectief jasje gestoken), die verwijst naar de morele opvatting van de auteur (ibid.). Ik zal hier citeren zonder vertaling, omdat de precieze bewoording van belang is.

Regime van inspiratie

De kernwaarden in dit regime zijn gratie, non-conformisme en creativiteit (Boltanski & Thévenot, 1999). Het is slecht verenigbaar met wetenschappelijke waarden, maar is te vinden bij artiesten, asceten en de meer kunstzinnige ontwerpers. Informatie wordt positief gewaardeerd in emotionele en subjectieve vorm, met name als intuïtie (Ekebia, 2009).

Argumenten van deze aard heb ik vooral gevonden bij Nelson en Lanier. Nelson geeft in 1965 aan hoe gegevens geordend dienen te worden: "*the dream file: the file system that would have every feature a novelist or absent-minded professor could want, holding everything he wanted in just the complicated way he wanted it held, and handling notes and manuscripts in as subtle and complex ways as he wanted them handled.*" (Nelson, 1965, pp. 85).

Datastructuur is een persoonlijke kwestie. Geen ontwerper zou zijn of haar gebruikers een structuur moeten opleggen. Later zegt hij over Facebook en andere 'social media': "*It is a system of constructs about social life, but formalizing it in new ways, that enmesh people and keep them busy. Some would say cattle pens.*" (Nelson, 2009, pp. 191).

Lanier gaat verder op de gevolgen hiervan in. Het is de persoonlijkheid en individualiteit die te lijden heeft onder de opgelegde structuren. *"Individual web pages as they first appeared in the early 1990s had the flavor of personhood. MySpace preserved some of that flavor, though a process of regularized formatting had begun. Facebook went even further, organizing people into multiple-choice identities, while Wikipedia seeks to erase point of view entirely."* (Lanier, 2010, pp. 48). En hoeveel 'vrienden' heb ik eigenlijk op Facebook? *"What happened to musical notes with the arrival of MIDI is happening to people. [...] Relationships take on the troubles of software engineering."* (ibid., pp. 70-71)

Inheemse regime

In dit regime worden tradities en gebondenheid aan een plaats hoog gewaardeerd (Verschoor, 2009). De waarde van mensen is gebaseerd op het vertrouwen dat ze genieten als gevolg van persoonlijke afhankelijkheden (Boltanski & Thévenot, 1999). Informatie is het meest van belang in de vorm van voorbeelden en anekdotes die gegeven worden door bijvoorbeeld familie, vrienden en burens (Ekebia, 2009). Toegepast op Personal Data zijn het vooral argumenten op basis van privacy en vertrouwen die bij dit regime horen.

Radicaal opgevat komt uit dit regime de stelling voort dat informatie over jezelf alleen gedeeld dient te worden met de mensen met wie je intieme relaties hebt. Het is slecht om gegevens over jezelf te publiceren, omdat je niet weet wie deze gegevens in handen zullen krijgen en je geen basis hebt om deze mensen te vertrouwen. Anonimiseren zorgt voor een zwakke vorm van privacy, want de mensen die je niet kunt vertrouwen kunnen de maatregel omzeilen (Narayanan & Schmatikov, 2010). Als je toch gegevens bij een bedrijf onder wil brengen, kies dan voor een kleine, locale firma waarmee je een relatie kan opbouwen. Om een bedrijf te kunnen vertrouwen, moet je precies begrijpen hoe je gegevens gebruikt worden en wie er allemaal toegang toe krijgen (Schwarz, 2004; Siegel, 2009). Om een persoon die je alleen via een communicatiesysteem kent te kunnen vertrouwen, moet het systeem een overtuigende ervaring van tijd, plaats en aanwezigheid bieden (Nevejan & Brazier, 2011).

Burgerlijke regime

Het burgerlijk regime stelt het collectieve belang, en daarmee solidariteitsrelaties, voorop (Boltanski & Thévenot, 1999). Formele en officiële informatie wordt positief gewaardeerd, met als voornaamste voorbeeld wetten en regelgeving (Ekebia, 2009). Het is goed om je aan wetgeving te houden, maar vanuit dit regime kun je ook de stelling nemen dat het *voldoende* is om de regels na te leven. Moraliteit is een zaak voor het collectief, niet voor het individu.

Argumenten uit technische literatuur over Personal Data richten zich vooral op het formaliseren van 'vage zaken' zoals vertrouwen, toestemming en delen (Mun et al., 2010; Choi et al., 2011; Giardini et al., 2005). Het jargon dat hierbij gebruikt wordt, verhindert het deelnemen van niet-technici aan dergelijke discussies, bijvoorbeeld: *"Other approaches [...] propose to use deontic logic to model the notions of obligation, empowering and permission. However, these approaches do not distinguish between direct and indirect capabilities and responsibilities. This is a fundamental distinction in modeling organizations."* (Giardini et al., 2005, pp. 4). Een gedeelde opvatting van wat goed is, wordt

gezocht in metrieken, zoals: "*k-anonymity, l-diversity, and t-closeness*" (Choi et al., 2011, pp. 86).

Ook het FuturICT Consortium maakt vaak gebruik van dit regime als rechtvaardiging voor zijn plannen. De grootschalige verzameling en verwerking van Personal Data zal ons onder meer behoeden voor "*the spread of disease, economic disturbances, and the impacts of environmental crises, such as floods, fires and storms*" (FuturICT, 2012, pp. 6). Algemener gesteld: "*A society has the right to benefit from the data it generates.*" (Eagle, 2009, pp. 3).

Regime van bekendheid

In dit regime is waarde het resultaat van de mening van mensen en worden personen dus hoog gewaardeerd als ze beroemd zijn (Boltanski & Thévenot, 1999). Het gaat er hier alleen om *hoeveel* mensen hun erkenning aan iets of iemand verlenen. In tegenstelling tot het inheems regime, maakt het verder niet uit *wie* deze mensen zijn. Onder informatie wordt er verstaan: datgene wat toegankelijk en begrijpelijk is voor het merendeel van de bevolking (Ekebia, 2009). Het verspreiden van informatie is het overbrengen van een boodschap aan een publiek (ibid.).

Het overnemen van wat iemand zegt, alleen omdat hij of zij bekend is, is niet eenvoudig te vinden in wetenschappelijke literatuur. Een goed voorbeeld hiervan zou zijn als ik dit betoog had gebruikt om uit te leggen waarom Pentland's "*New Deal on Data*" (Pentland, 2011) een geweldig plan is, met als voornaamste aanleiding dat dit artikel erg vaak geciteerd is.

Het hoog waarderen van de goedkeuring (of afwijzing) die 'de massa' aan iets verleent kan gemakkelijker gevonden worden. "*Younger individuals are more comfortable sharing their data with third parties and social networks*" (World Economic Forum, 2011, pp. 9), en dit is dus kennelijk goed (mijn toevoeging). Facebook is goed omdat het door miljoenen mensen gebruikt wordt. Mensen delen graag hun persoonlijke gegevens met anderen, maar houden er niet van om gegevens herhaaldelijk in te voeren. "*Users are slaves of applications, and the current architecture forces them to provide the same data for each application that they want to use.*" (Aroujo & Houben, 2010, pp. 3).

Commerciële regime

Vanuit dit regime worden rechtvaardigingen gebaseerd op een 'marktlogica' (Verschoor, 2009). Het is goed wanneer goederen gewild zijn en slecht wanneer ze niet gewenst zijn (ibid.). Rijke mensen genieten een hoge waardering (Boltanski & Thévenot, 1999). Objecten zijn informatief wanneer ze gerepresenteerd kunnen worden als een geldwaarde (Ekebia, 2009). Informatie is dus handelswaar, waarvan de waarde bepaald wordt in een marktcontext (ibid.).

Dit is het dominante regime in de strategische- en managementlagen van het bedrijfsleven. Personal Data is een "*asset class*" en "*Internet companies such as Google, Facebook and Twitter clearly show the importance of collecting, aggregating, analysing and monetising personal data.*" (World Economic Forum, 2011, pp. 5). Het is goed om zoveel mogelijk geldwaarde te creëren met Personal Data, dus het is ook belangrijk dat individuen op deze manier van hun gegevens

kunnen profiteren (ibid.; Siegel, 2009; Pentland, 2011). Om maximaal van Personal Data te profiteren moeten bedrijven de verzamelde gegevens niet voor zichzelf houden, maar moet de betreffende persoon de keuze hebben om de gegevens te verhandelen.

Industriële regime

Objectiviteit staat centraal in het industriële regime. Waarde kan gemeten worden, en is gebaseerd op efficiëntie (Boltanski & Thévenot, 1999). Experts worden positief gewaardeerd omdat ze objectief en productief zijn (ibid.). De waarde van iets kan gemeten worden door wetenschappelijke criteria van dataverzameling te volgen en informatie is de verwerking van gegevens tot een betekenisvolle vorm (Ekebia, 2009). Net als andere objecten, is Personal Data bovenal een grondstof die efficiënt verwerkt dient te worden.

Het industriële regime is dominant in de wereld van de technische artefacten en de (empirisch-analytische) wetenschappelijke methoden (Jagd, 2011). De kernstellingen dat efficiëntie en productiviteit goed zijn en dat het goed is om grote hoeveelheden data te verzamelen, zijn in sommige kringen zo vanzelfsprekend geworden dat ze bijna niet meer genoemd worden. Daarom voer ik enkele van de meer spraakmakende stellingen aan.

Maatregelen die inefficiëntie veroorzaken, moeten vermeden worden. *"As countries revise their legal frameworks, policies and regulations to catch up with the unprecedented surge in data, they could inadvertently stifle value creation by over-regulating."* (World Economic Forum, 2011, pp. 19).

"Using data from every mobile phone in Rwanda over the last four years, the city planners of Kigali are able to quantify the dynamics of slums and the social impact of previous policy decisions ranging from road construction to the placement of latrines. These projects represent the tip of the iceberg in terms of the utility of aggregate data in benefiting society, and they illustrate the importance of preventing corporations who own the data from withholding it from researchers." (Eagle, 2009, pp. 1).

Ook het afhandelen van processen die het vertrouwen tussen individuen of organisaties dienen vast te stellen, moet zo efficiënt mogelijk verlopen. *"In short, digital technologies should not only expedite a global infrastructure for highly reliable and innovative claims processing, but also eliminate much of the uncertainty, cost, and friction of legal and regulatory oversight."* (Pentland, 2011, pp. 8)

WAT BETEKENT DIT VOOR DE INFORMATIEKUNDIGE?

In de ethische discussie over Personal Data hebben informatiekundigen een bemiddelende rol tussen technici en niet-technici te spelen. Door ook kennis te nemen van argumenten vanuit de rechtvaardigingsregimes die bijvoorbeeld in een bedrijfscontext niet vaak ter sprake worden gebracht, kunnen onwenselijke gevolgen hopelijk vermeden worden.

Ieder regime staat voor een andere manier om de eigen standpunten voor en tegen de ontwikkelingen rondom Personal Data te rechtvaardigen. Ze bevatten ieder eigen kernwaarden, die als het belangrijkste worden gezien voor wat een

'gedeeld goed' inhoudt. De controverse over Personal Data kan blijven voortbestaan doordat de argumenten vanuit een regime, vanuit een ander regime te verwerpen zijn.

Dat de controverse voortbestaat, betekent niet dat er tussentijds geen beslissingen over Personal Data genomen kunnen worden. Een lokale of tijdelijke overeenkomst kan tot stand komen wanneer er verwezen wordt naar verschillende rechtvaardigingsregimes, zonder er één als dominant te hoeven zien (Jagd, 2011). Het balanceren van regimes vereist echter een inspanning, die vermeden kan worden door een beperkte opvatting van 'het gedeelde goed' te hanteren, door een 'objectieve' opvatting van 'het goede' te hanteren, of door alle waarden te beschouwen als afgeleid van een enkele kernwaarde (Verschoor, 2009). Bondig gezegd, door een rechtvaardigingsregime dominant te laten worden.

Het is bij andere controverses opgevallen dat vooral de commerciële en industriële regimes er vaak in slagen om een dominante positie te verwerven (Boltanski & Thévenot, 1999; Verschoor, 2009). Deze regimes treden bij discussies over Personal Data ook op de voorgrond, maar er blijft een stevige tegenstand vanuit met name het inheemse en het burgerlijke regime. Ik pleit ervoor dat geen enkel regime uit de discussie verbannen moet worden. Als de controverse definitief afgesloten wordt doordat een regime dominant wordt, en daarmee een hogere legitimiteitstatus heeft dan de rest, dan blijven we achter met een beperkte opvatting van het gedeelde goed dat Personal Data kan zijn.

Als systeemontwerpers nemen we de verantwoordelijkheid voor onze ontwerpbeslissingen, ook voor de gevolgen ervan op de langere termijn. We kunnen er niet omheen dat we morele beslissingen maken tijdens het ontwerpen. Hiermee dragen we bij aan een proces van technische insluiting, waardoor de invloed die wij uitoefenen verder reikt dan de mensen die direct te maken krijgen met de systemen waar wij aan werken. Hierbij wil ik niet zo ver gaan als Verbeek, die een *intrinsieke* moraliteit aan technische artefacten toekent. Liever ga ik met Peter Kroes mee, die de moraliteit van artefacten als *inherent* bestempelt (Kroes, 2012). Dit onderscheid dient om te benadrukken dat moraliteit wel belichaamd is in artefacten, maar daarmee nog niet volledig onafhankelijk is geworden van menselijke doeleinden (ibid.).

Techniekfilosoof Jaques Ellul waarschuwde er in 1964 al voor dat de *"instrumentele waarde van efficiëntie"* alle andere waarden in zich zou opslokken (Smits, 1997, pp. 101). Berustend op mijn eigen beschouwing van de controverse rondom Personal Data, is het echter het commerciële regime dat hier de afgelopen jaren beter in slaagt. Het grootste gevaar lijkt me echter niet het dominant worden van een specifiek regime, maar dat de compromissen die op dit moment het beste lijken, ons in de toekomst zullen verhinderen om betere oplossingen te zoeken. Ik heb dan ook veel sympathie voor auteurs als Nelson en Lanier, die ons er op geërgerde toon van proberen te overtuigen dat we nog altijd vrij zijn om nieuwe richtingen te kiezen, ook al is dit misschien niet het gemakkelijkste.

Bij het systeemontwerpen moet gestreefd worden naar een tijdelijk compromis tussen verschillende morele en politieke opvattingen. Als informatiekundigen deze verantwoordelijkheid niet erkennen, en zich slechts laten leiden door 'wat

gangbaar is', dan voorspel ik dat de controverse rondom Personal Data (onder meer door technische insluiting) binnen aanzienlijke tijd beëindigd zal zijn door de dominantie van enkele regimes.

Daarom wil ik iedere (informatiekundige) lezer aanraden om zelf ook eens een pragmatisch sociologische bril op te zetten. Door aan dit betoog te werken heb ik mezelf geconfronteerd met het feit dat ik ook geen neutrale commentator van een complexe discussie kan zijn. Ik heb ervan geleerd dat ik een duidelijke voorkeur heb voor enkele rechtvaardigingsregimes en dat ik er dus aan zal moeten werken om de anderen beter te begrijpen.

LITERATUUR

- Allard, T., Anciaux, N., Bouganim, L., Guo, Y., Folgoc, L. L., Nguyen, B., Pucheral, P., et al. (2010). Secure Personal Data Servers : a Vision Paper. *Proceedings of the VLDB Endowment*, 3(1-2). Retrieved from http://hal.inria.fr/docs/00/55/18/75/PDF/5_PDS_VLDB2010_SMIS.pdf
- Annisette, M. & Richardson, A.J. (2011). Justification and accounting: applying sociology of worth to accounting research. *Accounting, Auditing & Accountability Journal* 24(2), pp. 229 - 249.
- Araujo, S., & Houben, G.-J. (2010). Linking Personal Data : towards a web of digital memories. *Proceedings of the WebSci10: Extending the Frontiers of Society On-Line*. Raleigh, NC, USA. Retrieved from http://journal.webscience.org/342/2/websci10_submission_30.pdf
- Boltanski, L. & Thévenot, L. (1999). The Sociology of Critical Capacity. *European Journal of Social Theory* 2(3), pp. 359-377.
- Borghi, V. (2011). One-way Europe? Institutional guidelines, emerging regimes of justification, and paradoxical turns in European welfare capitalism. *European Journal of Social Theory* 14(3), pp. 321-341.
- Choi, H., Chakraborty, S., Charbiwala, Z. M., & Srivastava, M. B. (2011). SensorSafe : a Framework for Privacy-Preserving Management of Personal Sensory Information. *Secure Data Management* (Vol. 1, pp. 85-100). Berlin: Springer Berlin / Heidelberg. doi:10.1007/978-3-642-23556-6_6
- Churchman, C. West (1974). Philosophical Speculations on Systems Design. *OMEGA: The Int. Jl of Mgmt Sci.* 2(4), pp. 451-465.
- Diken, B. (2002). Justification and Immigration in the Network Society – A New Ambivalence? *AMID Working Paper Series No. 4/2002*.
- Duhigg, C. (2012). How companies learn your secrets. *New York Times Magazine* 19 februari 2012. Geraadpleegd via: <http://www.nytimes.com/2012/02/19/magazine/shopping-habits.html?pagewanted=1&r=2&hp>
- Eagle, N. (2009). Engineering a Common Good: Fair Use of Aggregated, Anonymized Behavioral Data. *Paper presented to Engaging Data Forum. MIT, Boston, October 12*. Retrieved from: <http://senseable.mit.edu/engagingdata/program.html>.
- Ekebia, H. (2009). Information in Action: A Situated View. *Proceedings of the American Society for Information Science and Technology* 46(1), pp. 1-11.
- ERCIM (2011). *FET Flagship Initiatives*. Retrieved from: <http://www.fet11.eu/about/fet-flagships>

- FuturICT (2012). *FutureICT Flagship Report May 4*. Retrieved from:
<http://www.futurict.eu/sites/default/files/docs/files/FuturICT%20Flagship%20Report%20May4.pdf>
- Girard, M. & Stark, D. (2003). Heterarchies of Value in Manhattan-based New Media Firms. *Theory, Culture, Society* 20(3), pp. 77-105.
- Gordini, P., Massacci, F., Mylopoulos, J., & Zannone, N. (2005). Modeling Security Requirements Through Ownership, Permission and Delegation. *University of Trento Technical Report #DIT-05-054*.
- Jagt, S. (2011). Pragmatic sociology and competing orders of worth in organizations. *European Journal of Social Theory* 14(3), pp. 343-359.
- Kleek, M. V., Smith, D. A., Shadbolt, N. R., & Schraefel, M. C. (2012). A decentralized architecture for consolidating personal information ecosystems : The WebBox. *Personal Information Management 2012 Workshop*. Seattle, WA, USA. Retrieved from <http://eprints.ecs.soton.ac.uk/23200/1/webbox-pim.pdf>
- Kroes, P. (2012). Technical Artefacts: Creations of Mind and Matter. *Philosophy of Engineering and Technology* 6, pp. 163-194.
- Lanier, J. (2010). *You Are Not A Gadget: A Manifesto*. New York City: Alfred A. Knopf.
- Mun, M., Hao, S., Mishra, N., Shilton, K., Burke, J., Estrin, D., Hansen, M., et al. (2010). Personal Data Vaults : A Locus of Control for Personal Data Streams. *ACM CoNEXT 2010*. Philadelphia, USA.
- Narayanan, A., & Shmatikov, V. (2010). Myths and fallacies of “personally identifiable information.” *Communications of the ACM*, 53(6), 24. doi:10.1145/1743546.1743558
- NELSON, T.H. (1965). A FILE STRUCTURE FOR THE COMPLEX, THE CHANGING AND THE INDETERMINATE. *Proceedings of the ACM 20th National Conference*, pp. 84-100.
- Nelson, T.H. (2009). *Geeks Bearing Gifts v1.1: How the computer world got this way*. Sausalito, CA, USA: Mindful Press.
- Nevejan, C. & Brazier, F. (2011). Time Design for Building Trust in Communities of Systems and People. *Proceedings of the International Conference on Research into Design '11*, India, Bangalore.
- Pentland, A. (2011). Society's Nervous System: Building Effective Government, Energy, and Public Health Systems. *Pervasive and Mobile Computing*, Annual Special Issue, 10/2011. Retrieved from:
<http://hdl.handle.net/1721.1/66256>
- Schwartz, P.M. (2004). Property, Privacy, and Personal Data. *Harvard Law Review* 117(7), pp. 2055-2128.
- Siber, I.F. (2003). Pragmatic Sociology as Cultural Sociology: Beyond Repertoire Theory? *European Journal of Social Theory* 6(4), pp. 427-449.
- Siegel, D. (2009). *Pull: The Power of the Semantic Web to Transform Your Business*. New York City: Portfolio/Penguin.
- Smits, M. (1997). Langdon Winner: Technologie als schaduwconstitutie. In Achterhuis, H. (red.), *Van Stoommachine Tot Cyborg*. Amsterdam: Ambo.
- Verbeek, P.-P. (2011). *De grens van de mens: Over techniek, ethiek en de menselijke natuur*. Rotterdam: Lemniscaat.

Verschoor, G. (2009) Deploying critical capacity. In: Almekinders, C., Beukema, L., Tromp, C. (eds.), *Research in action. Theories and practices for innovation and social change*. Wageningen: Wageningen Academic Publishers, pp. 141-155.

Wet bescherming persoonsgegevens, Staatsblad (2000). *Zoals laatstelijk gewijzigd in het Staatsblad van 26-01-2012*. Opgehaald van: http://wetten.overheid.nl/BWBR0011468/geldigheidsdatum_20-05-2012

World Economic Forum. (2011). *Personal Data : The Emergence of a New Asset Class*. Retrieved from: http://www3.weforum.org/docs/WEF_ITTC_PersonalDataNewAsset_Report_2011.pdf